

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

■ Reflectie

Systeemtherapie of gezinstherapie?

Steeds vaker wordt de vraag opgeworpen of we ons binnen onze beroepsvereniging en het tijdschrift Systeemtherapie moeten richten op systeemtherapie of op relatie- en gezinstherapie. In het jubileumnummer van Systeemtherapie bepleit Alfons Vansteenwegen (2008) het laatste. Hij wijst erop dat veel meer stromingen dan alleen het strikte systeemdenken van invloed zijn geweest op de relatie- en gezinstherapie.

In januari van dit jaar legde de redactie van Systeemtherapie aan haar redactieraad de vraag voor of en hoe zij een actievere rol zou kunnen spelen. In zijn uitvoerige antwoord stelt Frans Boeckhorst bovengenoemde kwestie ook aan de orde. Boeckhorst zet juist de systeemtherapie centraal. Hij vindt dat we verder moeten kijken dan naar het gezin als eenheid van behandeling en acht het onontkoombaar om ook de organisatorische en maatschappelijke context hierbij te betrekken. Het lijkt hem goed om deze verbreding te zoeken, ook in de redactieraad, waarin filosofen en sociologen een bijdrage kunnen leveren om problemen te contextualiseren. Graag brengen wij zijn visie onder de aandacht. Hieronder volgt een gedeelte van zijn brief.

De NVRG heet Nederlandse Vereniging voor *Relatie- en Gezinstherapie*. Het tijdschrift heet *Systeemtherapie*. Er bestaat een wereld van verschil tussen deze beide begrippen. Ik weet dat deze discussie al eens heeft gespeeld, maar ze is onder de tafel gebleven. Systeemtherapie is een synoniem geworden voor gezinstherapie, waarin het gezin de eenheid van diagnose en behandeling is. Maar haar systeemtheoretische basis, de klassieke systeemtheorie, is al lang onderuit gehaald. Narratieve therapeuten verwerpen zelfs dit systemische denken. Ze associëren het ten onrechte met modernistische ideeën over de hiërarchische opstelling van deskun-

digen en met interventies die enkel op expertkennis zijn gebaseerd en een manipulatief karakter zouden hebben. Hoffman (2002) is daar een voorbeeld van. Maar wat is dan nog systemisch? Ik grijp terug op een fraaie bijdrage die Anke Savenije (2005) destijds als lid van de redactieraad schreef voor de rubriek *Reflecties* van het tijdschrift. Er was in zowel binnen- als buitenland veel ophef over de theorieën van Hellinger, die door sommigen zelfs als gevaarlijk werden beschouwd. Savenije concludeert: 'Wat vaststaat, is dat Hellingers Systemische Therapie niet behoort tot wat wij beschouwen als het systemische gedachtegoed van de systemische psycho-

therapie'. Maar wat is dan dit gedachtegoed? Bovendien spreekt Savenije over systemische *psychotherapie* en suggereert ze dat er (inter)nationaal geldende criteria zijn. Ik ken ze niet.

Internationaal heeft de term systeemtherapie al lang een andere inhoud gekregen. In Duitsland, waar de systeemtherapie tot grote bloei is gekomen, heeft men

een duidelijker koers uitgezet en de begrippen systeemtherapie en gezins therapie uit elkaar gehaald. Systeemtherapie heeft daar geen betrekking meer op het werken met 'gezinnen' (Ludewig, 1992; Reiter e.a., 1997; Wel ter-Enderlin, 2003). Ook in de Engelstalige literatuur wordt een strikter onderscheid gemaakt tussen gezins therapie en systeemtherapie. Zo kennen we bijvoorbeeld het *Journal of Systemic Therapy*, gericht op systeemtherapie en *Family Process* dat zich expliciet richt op gezinsprocessen.

Als systeemtherapie hier in Nederland gewoon gezinstherapie betekent, heeft het tijdschrift *Systeemtherapie* een redactieraad nodig met leden die goed bekend zijn met vraagstukken waarin *gezinnen* de kerneenheid van denken vormen en waarin de context van het gezin in behandeling of begeleiding als essentieel wordt gezien. Voorbeelden zijn de kinder- en jeugdpsychiatrie, sociale psychiatrie, thuiszorg, ouderbegeleiding, gehandicaptenzorg,

verslavingszorg, enzovoort. Het gaat dan om praktijkvelden, niet meer om ideologische territoria. Natuurlijk weet ik dat er allerlei politieke belangen een rol spelen. Zoals onderzoek aantoon

(Hutschemaekers, 2001) heeft de onderlinge profilering van (psycho)therapeuten tot rivaliteit, concurrentie en territoriumstrijd geleid.

Gezinstherapeuten hebben daaraan van harte meegedaan. Volgens Verheij (2003) leidde dat zelfs tot een vele jaren durende vijandige relatie met de kinder- en jeugdpsychiatrie. Maar waarom zou een breed georiënteerde redactieraad, waarin vertegenwoordigers uit verschillende praktijkvelden en -verenigingen zitten (VKJP, NVGPO, VGT, VCGT) daar niet een stevige wending aan kunnen geven? Ook Aleid Bijlmer (Trip, 2003), die de NVRG als geen ander kent, was een voorstander van deze ontwikkeling.

De systeemtherapie heeft zich in belangrijke politieke discussies slap gedragen. Een voorbeeld is het spraakmakende eindrapport *Zorg van Velen* van de Landelijke Commissie Geestelijke Volksgezondheid (Duyvendak e.a., 2002) dat de steeds voortgaande de-contextualisering van klachten en problemen signaleerde en een lans brak voor contextuele benaderingen en systeemtherapie. Dit soort poli-

... De systeemtherapie heeft zich slap gedragen ...

tieke kwesties komt in het tijdschrift *Systeemtherapie* weinig aan de orde. Er bestaat mijns inziens de neiging onder gezinstherapeuten ('systeemtherapeuten') om zich te veel tot het gezinsniveau te beperken. Het *larger system* van het instituut waar een behandeling plaatsvindt en zelfs de gehele organisatie van de gezondheidszorg kunnen echter zelf een bron van impasses zijn. Vanaf de tachtiger jaren zijn daar mooie studies over verschenen (Wynne, 1988; Imber-Black, 1992; Elizur & Minuchin, 1989), maar dit aandachtsveld is verdwenen. Het samenspel tussen allerlei processen op verschillende niveaus (individu, gezin, woonomgeving, sociaal-maatschappelijke omstandigheden, school en werkomgeving, etc.) kan tot disfunctionele patronen op meerdere niveaus leiden die gezamenlijk een klacht in stand houden. Systeemtherapie kan juist bij uitstek gedefinieerd worden als die therapievorm die het verbindende patroon (Bateson, 1972) tussen allerlei niveaus in de gaten houdt en reflecteert op het onderlinge verband (zie ook Blankstein & Van de Velden, 2003). Het gezin als eenheid van behandeling dient dan wel te worden losgelaten!

Een bredere samenstelling van de redactieraad, met leden die geen gezinstherapeut zijn, lijkt me een mooie kans om deze bredere contextuele reflectie op gang te brengen. Er zijn op dit moment tal van interessante

filosofen en sociologen die een beschouwende bijdrage zouden kunnen leveren aan het ruimer contextualiseren van problemen die zich in eerste instantie in gezinnen lijken voor te doen (studies over bijvoorbeeld huiselijk geweld, de depressie-epidemie, thuis- en daklozen). Zo kunnen we de vernauwing tot het evidence based gedwep met therapeutische interventiemodellen doorbreken.

Ik wens jullie een vruchtbare discussie en ben nieuwsgierig naar jullie reacties.

Met een vriendelijke groet,

Frans Boeckhorst

Nawoord redactie

Graag nodigen we de lezers uit om aan deze discussie deel te nemen.

Welke kant moet het op met het tijdschrift en met de Nederlandse Vereniging voor Relatie- en Gezinstherapie en de Belgische Vereniging voor Relatie- en Gezinstherapie en Systeeminterventie? Waar kiest u voor? Voor relatie- en gezinstherapie of voor systeemtherapie? En wat maakt dat uit voor uw werk in de praktijk? Laat het ons weten via redactie@nvrg.nl.

Literatuur

- Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind*. New York: Chandler/Ballantine.
- Blankstein, H. & Velden, E. van de (2003). 20 jaar NVRG, 20 jaar systeemtherapie? *Systeemtherapie*, 15.3, 164-174.
- Hellinger, B. (2001). *De verborgen dynamiek van familiebanden*. Haarlem: Altamira-Becht.
- Duyvendak, J., Hutschemaekers, G., London, J. van et al. (2002). *Zorg van Velen*. Eindrapport landelijke commissie Geestelijke Volksgezondheid. Den Haag, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Elizur, J. & Minuchin, S. (1989). *Institutionalizing Madness. Families, Therapy and Society*. New York: Basic Books.
- Hutschemaekers, G. (2001). *Onder professionals. Hulpverleners en cliënten in de geestelijke gezondheidszorg*. Nijmegen: Sun.
- Imber-Black, E. (1988). *Families and Larger Systems*. London: Guilford Press.
- Ludewig, K. (1992). *Systemische Therapie. Grundlagen klinischer Theorie und Praxis*. Stuttgart: Klett-Gotta.
- Reiter, L., Brunner, E. & Reiter-Theil, S. (HG) (1997). *Von der Familientherapie zur systemischen Perspektive*, 2. Auflage. Berlin: Springer.
- Savenije, A. (2005). Hellinger. *Systeemtherapie*, 17.3, 157-165.
- Trip, H. (2003). Als een spin in het web: in gesprek met Aleid Bijlmer. *Systeemtherapie*, 15.3, 181-187.
- Welter-Enderlin, R. (2003). Die wunderbaren-wunderlichen Entwicklungen der Systemischen Therapie. *Kontext*, 34.3, 209-224.
- Verheij, F. (2003). Systeemtherapie en kinderen jeugdpsychiatrie: een paar apart? *Systeemtherapie*, 15.4, 104-215.
- Wynne, L, McDaniel, S. & Weber, T. (eds.) (1986). *Systems Consultation. A new perspective for family therapy*. London: Guilford Press.

